

KAKO ŽIVETI S PANDEMIJO IN PREŽIVETI?

Srečo Vernig

V zapisih starogrškega pisca Tukida, preberemo, da se je leto po začetku Peloponeških vojn v Atenah leta 430 pr.n.št. pojavila **atenska kuga**. Zahtevala je 30 tisoč življenj in nagnila vojaško srečo v korist Šparte.

Skoraj 600 let kasneje je antični zdravnik Galen opisal **antoninsko kugo** (tudi galenska kuga), ki se je razmahnila v Rimskem cesarstvu 165-180 n.št. in pomorila 5 mio ljudi, tudi dva cesarja iz dinastije Antoninov Marka Aurelija in Lucija Vera.

Prokopij iz Cezareje, je govoril o kugi, ki se je razširila po bizantinskem cesarstvu za časa vladanja Justinjana I. okoli leta 541-542 n. št. (od tod **Justinjanova kuga**). Med žitom iz Egipta so jo prinesle okužene podgane z bolhami. V naslednjih stoletjih je vzela med 50 do 100 mio življenj.

Leta 1347 je **bubonska kuga** imenovana **črna smrt** zajela celo ten svet. Umrlo je najmanj 50 mio ljudi, v Evropi 30% do 60% populacije. Kuga se je pojavljala tudi v naslednjih stoletjih (London 1665 – 75 tisoč umrlih, Kitajska 1855 – 15 mio žrtev). Alexandre Yersin je leta 1894 odkril bacil, ki povzroča kugo. Kasneje razvito cepivo ima žal le majhen uspeh. Kuga še ni premagana.

Pandemija **črnih koz** naj bi v 18. stoletju pomorila 400 tisoč Evropejcev. Večji val je sledil v 20. stoletju, umre 300 – 500 mio ljudi. Angleški zdravnik Edvard Jenner je leta 1796 odkril in uvedel cepljenje proti črnim kozam s kužnino koz pri kravah. S pomočjo cepljenja se je epidemija do danes v celoti zaustavila.

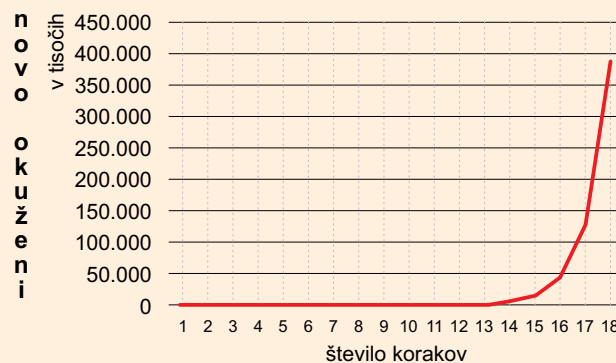
Kolera je najbolj smrtonosna bolezen 19. stoletja. Pomorila je več 10 mio ljudi, samo v Indiji 8 mio. V Evropi se je prvič pojavila leta 1831. Bakteriolog Robert Koch je leta 1883 prvi identificiral bakterijo, ki je povzročiteljica kolere. Prenaša se z okuženo vodo in hrano.

Španska gripa, virusna bolezen, naj bi v treh valovih v letih 1918 in 1919 pomorila preko 50 mio ljudi, več kot prva svetovna vojna, ki je zahtevala 16 mio žrtev. Španska gripa se je razširila v Evropo iz vojaškega oporišča Fort Riley v Kansasu, v Francijo in Španijo, kjer je za gripo zbolel tudi španski kralj Alfonz XIII (od tod španska gripa).

Pa danes, 100 let pozneje?

Koronavirus ustavlja svet. Kužnost je zelo visoka: 1 oseba okuži 3 ljudi. Trije ljudje prenesejo okužbo na 9 ljudi, ti na 27. Nalezljivost se širi eksponentno z osnovo 3, torej 3^x , kjer je x število korakov. Če ničesar ne storimo, hipotetično potrebujemo samo 18 korakov, da se okuži polovica prebivalcev Evrope, to pomeni več kot 387 mio ljudi. Brez ukrepov bi bilo od desetega prenosa dalje v Sloveniji okuženih 59 tisoč ljudi, ki bi potencialno ogrozili še 177 tisoč ljudi. Epidemija bi postala neobvladljiva. Hitrost prenosa okužbe je odvisna od časa trajanja okužbe pri okuženemu posamezniku in številom njegovih neposrednih stikov z ljudmi v času njegove okuženosti.

Širjenje pandemije koronavirusa

Kako torej preživeti novo pandemijo, o kateri vemo zelo malo, raziskav še ni? Do odkritja cepiva je **karantena** najbolj učinkovit ukrep proti širjenju koronavirusa. **Za svojo varnost in varnost drugih v čim večjem obsegu zmanjšajmo vse socialne stike, ohranimo socialno distanco in ostanimo zdravi. Pa umivajmo si roke.**

Viri:

Zvonka Zupanič Slavec: Zgodovina zdravstva in medicine na Slovenskem

Intervju: Dr. Jože Možina - <https://4d.rtvslslo.si/arhiv/intervju-tv/174681930>

Aleš Žužek: Španska gospa, ki je okužila pol milijarde ljudi

Katarina Keber: Ljubljana v času kolere

IZ KNJIGE O LEPEM VEDENJU, 1910

Kakor mora biti človek vselej in povsod kreposten, tako mora biti tudi vselej in povsod vljuden. Zato moramo biti vljudni tudi nasproti tistim, ki so z nami nevljudni in sirovi. Pri prerekanjih

ali kadar koga posvarimo ali kaznujemo, ne smemo nikoli postati nevljudni. Resno in obenem vljudno posvarilo seže globlje in ima več uspeha kakor sirovo.«

GRB NA BLEJSKEM GRADU 2. del

Jože Rozman

Drugi najstarejši grb briksenskih škofov na gradu je vzidan nad vhodom v palacij na zgornjem dvorišču, kjer je danes muzej.

Kot večina grbov tega časa, ga sestavlja glavni del, to je ščit in bujno baročno okrasje. Ščit je obdan s škofovskimi in knežjimi insignijami: nad grbovnimi polji sta knežja krona in škofovska kapa (mitra), zgoraj na levi izza ščita moli zataktnjena škofovska palica (pastoral), na desni pa meč. Krona in meč predstavljata posvetno, to je knežjo oblast, škofovska kapa in palica pa cerkveno, to je škofovsko oblast. Vsi štirje elementi skupaj pa pomenijo v isti osebi združeni obe oblasti briksenskega knezoškofa. Sam ščit grba je razdeljen na šest grbovnih polj. Zgornji polji predstavljata njegovo teritorialno kompetenco. Na levi je simbol briksenske škofije: jagnje božje, ki ima med sprednjo levo nogo zataktnjen drog velikonočne zastave z rdečim križem na belem polju. Na drugem, desnem belem polju pa je rdeči tirolski orel z razprtimi krili in kremplji, ki ima čez prsi povprek položeno (zlato) škofovsko palico in predstavlja briksensko kneževino. Preostala štiri grbovna polja predstavljajo knezoškofovo družinsko poreklo. Grb grofov Khuen von Belasi: na tretjem in šestem polju je upodobljen (rdeče-beli) stoječi lev, na četrtem in petem pa na rdečem polju srebrn stolp z odprtimi vrati (po družini Niederthor iz Terlana). Grb v celoti tako izpričuje

Johann VII. Franz von Khuen, freska v Brixnu

pristojnosti, ozemlje in poreklo posameznega knezoškofa. Po primerjalni analizi zbranih podatkov grb pripada briksenskemu knezoškofu Johannu VIII. Franzu von Khuen, grofu Liechtenberga, Aura in Belasyja. Rodil se je 12. avgusta 1649 Hallu pri Innsbrucku na Tirolskem. Med leti 1666–1675 se je šolal v Rimu na Collegium Germanicum, kjer je bil leta 1672 tudi posvečen v duhovnika. Kanonik je bil kar v treh mestih: Brixen, Passau in Freising. Za briksenskega knezoškofa so ga izvolili 15. novembra 1685. Rim ga je potrdil šele 12. maja 1687 in 29. julija 1687 je bil končno posvečen v škofa. V zgodovino se je vpisal kot ustanovitelj samostanov, saj so bili med njegovim mandatom zgrajeni benediktinski ženski samostan v Säbnu nad mestom Klausen, uršulinski samostan v Innsbrucku, kapucinski samostan v Innichenu, servitski samostan v Voldersu in nazadnje kapucinski samostan prav tako v Klausnu leta 1699. Umril je 3. aprila 1702 in je pokopan v stolni cerkvi v Brixnu.

Škof je bil znan po svoji dobroti in po tem, da je rad obiskoval briksenske posesti. Skoraj zagotovo je obiskal tudi Bled in blejski grad, potem ko ga je leta 1690 prizadel močan potres in je bil potreben temeljite obnove.

Johann VII. Franz von Khuen, kamniti grb, Blejski grad

75 LET OD STRMOGLAVLJENJA LIBERATORJA V STENI RJAVINE

Marjan Zupan

»Ali bodo Triglav stolkli!«, so se tistega dne ob silovitih eksplozijah pod Rjavino v smeri Triglava, spraševali nekateri prebivalci Zgornje Radovne. Marca 1945 so zavezniška letala bombardirala mesta v Nemčiji in Avstriji. Prej ko ne je zavoljo slabega vremena v ostenje Rjavine treščil štirinajst ton težak štirimotorni ameriški težki bombnik B - 24, imenovan Liberator. Nesreče naj, po nasprotujočih si virih, nebi preživel nihče od članov posadke. Nekaj lovcev iz Radovne se je

čez čas odpravilo pod Rjavino k razbitinam letala. Tamkaj so v začasni skupni grob položili najdena trupla posadke. Po vojni so posmrtno ostanke nesrečnih letalcev prepeljali v ZDA. Leta po dogodku so nekateri okoličanov, ki so vedeli za kraj razbitin, hodili tja gor po aluminij. Z njim se je dalo zaslužiti, kakor napraviti katerega uporabnih izdelkov, zlasti priročnih koharjev. Potres leta 1998 in snežna zima 1999 sta s plazom v vznožje melišča nanesele devet Ameriških petkilogramskih minometnih min. Nevarni tovor so člani regijskega centra za zaščito pred nevarnimi ubojnimi sredstvi in pripadnika gorske enote policije, odnesli v dolino na strokovno uničenje. Nekaj zanesenjakov, ljubiteljev letalstva se je v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja vsako leto podajalo tja gor. Ustanovili so celo klub Liberator. Tamkaj

Bombnik B - 24, Liberator

so iz preostalih ostankov močnega letala, znošenih na skupno mesto, zavezniškimi letalcem postavili skromen spomenik. Prve povojne posnetke razbitin letala je napravil Krišpin Ogris iz Vintgarja. O nesrečnem dogodku sta pisala tudi Edi Šelhaus in Mirko Kunšič. K sreči ležijo razbitine nekoliko iz poti množičnega planinstva, ter tako v varstvu skalovja in gorskega miru, pod mogočnim ostenjem Rjavine, kljubujejo času novega tisočletja.

Ostanki razbitin Liberatorja pod Rjavino, leta 2011 (foto: Marjan Zupan)

BRANKO SLANOVIC (1923-2012)

Damjan Mulej

Bil je skromen, tih, majhen po rasti, a velik po srcu. Njegova ljubezen do Bleda in zgodovine je bila neizmerna. Povsem ga je prevzel po krivem od vseh pozabljeni šolnik, filolog in narodni buditelj Blaž Kumerdej. To krivico je kot ponosen Slovenec in Blejec želel popraviti.

Rodil se je v Zagoricih. Po poklicu je bil farmacevtski tehnik. Kar 20 let je preživel na Jesenicah, kjer je delal v lekarni. Ves ta čas se je ukvarjal z zgodovino farmacije, ki ga je začela zanimati že v farmacevtski šoli.

Po upokojitvi se je vrnil v rodne Zagorice. Imel je več časa, zato se je lahko posvetil raziskovanju lokalne zgodovine. Knjiga Franca Gornika Bled v fevdalni dobi ga je spodbudila, da se je začel zanimati za stare blejske hiše in njene stanovalce. To ga je pripeljalo do Blaža Kumerdeja, čigar rojstna hiša je v njegovi sosesčini. Začelo se je približno 10-letno raziskovanje.

Prvi obsežnejši prispevek je o njem objavil leta 1988 v Kroniki, časopisu za slovensko krajevno zgodovino. Večkrat je nanj opozoril tudi v Gorenjskem glasu. Vse skupaj je zbral v knjigi, ki je izšla leta 1997. Bil je eden od pobudnikov, da se je oktobra 1994 po Blažu Kumerdeju poimenovala blejska knjižnica. Prizadeval si je, da bi oživili Zagorice in uredili Kumerdejevo rojstno hišo. Ta je bila leta 2003 razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena, leto prej pa je bila nanjo vzidana spominska plošča. Velikega blejskega rojaka mu je uspelo iztrgati iz pozabe.

Branko Slanovic v Blejski knjižnici, 2010

Bil je med pobudniki za leta 1996 ustanovljeno Zgodovinsko društvo Bled 1004. Za to priložnost je pripravil razstavo Bled v utrinku tisočletja. Sodeloval je pri zgodovinsko-dokumentarnem filmu Bled skozi čas (2006) in pri krožku Berem-beresh-beremo. Zagovarjal je predlog, da 10. april postane občinski praznik. Leta 1999 je bil član Komisije za izbiro simbolov občine Bled.

Ob tisočletnici Bleda je v Blejskem zborniku objavil članek o graščini Boben. Po izdaji monografije o Kumerdeju se je posvetil raziskovanju preteklih blejskih učiteljev in duhovnikov.

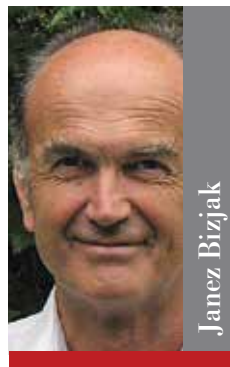
Bil je tudi pesnik. Mlajše je spodbujal k pisanju ter jim s spremnimi besedami pomagal pri izdaji poezije. Sam je izdal dve zbirki, prvo leta 1953 z naslovom Goram in leta 1988 Pesmi o gorah in Srebrnokrilcu. Sem in tja so bile njegove pesmi objavljene v jeseniških publikacijah in časopisih ter v Planinskem vestniku.

Leta 2003 ga je Občina Bled odlikovala s častnim znakom.

Literatura:

Razingar, Irena: Branko Slanovic (1923-2012). *Blejske novice*, 2012, št. 8, str. 4.
K., Igor: Bil je eden stebrov Zoisovega krožka. *Gorenjski glas*, 51, 1998, št. 7, str. 14.
Volčjak, M.: Pesmi o gorah, ljubezni, vojni. *Gorenjski glas*, 38, 1985, št. 34, str. 11.

RUDARSKI ROV POD VRHOM HOMA

Janez Bizjak

Vhod vanj (slika 1) je skrit in delno zasut z listjem v strmem pobočju nad Vintgarjem na SV strani Homa in predstavlja dragoceno ostalino doslej neznane in še ne raziskane rudarske tradicije v nižinskem oskrbovalnem zaledju blejskega železarstva.

Kdaj se je začelo rudarjenje na območju Homa in kako dolgo je trajalo, ne vemo. Železovo rudo lahko še danes najdemo na razgaljenih površinah gozdnih vlak in kolovozov. Naprimer na spodnjem delu številnim obiskovalcem vrha Homa zelo

priljubljne strme gozdne vlake, ki se začne na ravnem podhonskem pašniku Vršče nad Vintgarjem.

Rudo so najprej preprosto nabirali na površini, pravo rudarjenje pa se je začelo, ko so debelejšim plastem rude s kopanjem rogov in globokih navpičnih jaškov sledili v notranjost gora. Danes si ne znamo več predstavljati takratnega težaškega dela, ko so morali rudarji le s preprostimi železnimi dleti izdolbsti svoje prehode v notranjost gora ter tam iskati in luščiti rudo. Rov pod Homom uvrščamo v skupino razmeroma položnih rogov, iztrganih iz žive skale. Podobni rovi so značilni tudi za visokogorsko rudarjenje nad Trento iz 16. stol. Tamkajšnji najvišji rudnik leži pod Veliko Dnino na višini 2048 m.

Prava velikost rova pod vrhom Homa je vidna s pogledom od znotraj navzven (slika 2). Kako globoko v nedrje gore so ga izdolbli v obliki gotsko ošiljenega stropnega loka, ne vemo, ker je prehod onemogočen s poznejšim skalnim posutjem, obarvanem z značilno rjavo barvo železove rude (slika 3). Da gre za tipičen rudarski rov, dokazuje dvojce: tik pod vodom je manj-

ša terasa, po pobočju pod njo pa za stare rudnike značilno nasutje jalovine in odpadne rude, na notranjih skalnih stenah pa so dobro vidne sledi rudarskega dleta, na nekaterih mestih pa leže še ostanki nepobrane plasti železove rude.

Foto: Goran Schmidt

KAJ JE BOLJŠE IMETI ZA DELO, VOLE ALI KONJE?

Drago Bregant

Na posestvu, kjer je polja več od 2, 3 oralov, je živina potrebna. Na sebenstvih do 2 oralov polja se da z rokami vse delo opraviti. Živina za delo pa so voli (tudi krave) ali pa konji. Kaj je boljše imeti za delo, vole ali konje?

Konj je hitrejši memo vola, opravi tedaj prej svoje delo, pa njegova oprava je draži, kovač zasluži pri njem skoz leto tudi nekaj in ko je konj čez 12 let star, je potem od leta do leta manj vreden; ko je pa prav star, ne velja nič. Pa še druge nesreče ga lahko zadenejo: oslepi, dobi naduho ali sigo, ali si noge zlomi, ali kaj tacega, in vsa njegova cena, dasi včasih

veča od dveh volov, je zgubljena. Vol gre navadno bolj počasi, se prej upeha, vročina ga prej zmaga memo konja. Pa če ga kaka nesreča zadane, še zmiraj nekaj velja, in če je star se da upitati in mesarju drago predati.

Za navadne kmetovalce, kateri blaga po cestah ne vozarijo, je vol boljši od konja, kdor pa se rad po cestah v mesta ali v daljne kraje ali na sprehod vozari, takemu konj bolj služi, da si mu pride draži. Hribovci, kateri svoja posestva z voli obdelujejo in konj nimajo, so večidel premožnejši od dolincev, ki konje imajo, če je tudi ravno vse drugo enako. Mlado živino je treba dela učiti bodi konj ali vol, in ne le konji, ampak tudi voli se dajo navaditi hitre hoje in so taki za obdelovanja polja in sploh na kmetiji popolnoma dobri. Umnega učenika potrebujejo in jih potlej udariti ni potrebno, ampak glasna vznikova beseda zda in je zadosti (Novice, sreda, 24. XI. 1869)

*V ježesu križ in star zapis,
da domačije last si ti in polje,
ti kot iz hišnega portala snuje,
da v zidu je dolžnosti niz
za greh očetni, znoj in sanje.
Da čas samo je rodovni odtis,
ki sina sinu v večnosti blagruje.*

*Kot žlajdre zven je ven iz kota
pripet na vrata z okastim pogledom
v kvedrasti korak, ki v hlev se maje.
Budi s štokljanjem tretji krik kokota.*

*Potem mu boža gubasto zaglavje,
medtem ko roka z uzdo ga omota.*

V sledi pelje ven ga po naglavje.

*Iz preležane stelje v polni vdih
je čohasto zagozden v preddverje.*

Čez pleča krepke kletve vzdih.

V troštanjem odmevu sebi šepetaje.

Molitev je v lojnato polstenje.

A on puhtič rogač v dimeljski zapik.

V zlizan tlak, med parklje in jermenje.

*Prek čela v niz osmic na roževino
počez mu v davnem gibu snuje
in zroč v vozlati konec na sredino
v zategu izpod grče prstov vzdihuje,
da breme vsakemu tovari pot iz nuje.*

V polstenih kronah gnana sta na dnino.

V žegnju žaltave masti odhajata v oje.

KDO JIH POZNA?

Slovenska popevka Bled 1970. Prosimo bralce, da sporočijo imena oseb na fotografiji na naslov: muzejskodrustvobled@gmail.com

PREPOZNANI

Gorjanski Orli pred Gorjanskim domom še brez fasade leta 1927 (arhiv Leopold Kolman).

Druga vrsta z leve, tretji **Miha Mulej**. Ravno prišel iz vojske v tem času. Sicer aktiven tudi pri Gorjanski godbi, igral je na boben. (sporočila Ana Medja).

Druga vrsta z leve, deveta: **Ivanka Komar**, kasneje poročena k Vrbcu v Krnico, deseta: **Neža Komar**, poročena Sodja v Žirovnico (sporočila družina Komar).

Tretja vrsta z leve, prvi: **Joža Komar** letnik 1910, osma: **Meta Komar**, kasneje poročena k Lipnekarju v Radovno (sporočila družina Komar).

Peta zadnja vrsta, šesta: **Marija Komar**, kasneje nuna, pokopana na Mirenskem gradu (sporočila družina Komar).